

Η Αναθεώρηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Ο Ρόλος και η Συμβολή της Ομάδας Προβληματισμού
Θεωρητικά Συμπεράσματα και Ιδεολογικές Διαπιστώσεις

Π.Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ

Η Δημιουργία της «Ομάδας Προβληματισμού»

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ μιας Επιτροπής για την προετοιμασία της αναθεώρησης της Συνθήκης του Maastricht για την Ευρωπαϊκή Ένωση στα πλαίσια της Διακυβερνητικής Διάσκεψης (ΔΔ) που η σύγκλησή της προβλέπεται από την ίδια τη Συνθήκη υπήρξε αίτημα που διατύπωσε αρχικά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο¹. Το Κοινοβούλιο είχε ως πρότυπο την ad hoc Επιτροπή για τα Θεσμικά Θέματα (Επιτροπή Dooge) που συστάθηκε το 1984 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Fontainebleau ως «ισότιμη» της «Επιτροπής Spaak» προκειμένου να προετοιμάσει «προτάσεις για τη βελτίωση της λειτουργίας της ευρωπαϊκής συνεργασίας τόσο στον κοινοτικό τομέα όσο και στον τομέα της πολιτικής συνεργασίας ή άλλο τομέα»².

Μολονότι στην Επιτροπή Dooge δεν συμμετείχε εκπρόσωπος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (αποτελείτο αποκλειστικά από προσωπικούς εκπροσώπους των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων), το Κοινοβούλιο ζήτησε τη συμμετοχή του στη νέα Επιτροπή προκειμένου να αποκτήσει ένα μέσο για να επηρεάσει την αναθεωρητική διαδικασία της Συνθήκης. Ως γνωστόν, σύμφωνα με το σχετικό άρθρο της Συνθήκης, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν συμμετέχει στη Διακυβερνητική Διάσκεψη που συγκαλείται για την αναθεώρηση της Συνθήκης. Αλλά το Συμβούλιο πριν συγκαλέσει τη Διάσκεψη υποχρεούται να ζητήσει τη γνώμη του Κοινοβουλίου «και κατά περίπτωση της Επιτροπής»³.

Αλλά ενώ για την Επιτροπή «έχει αναγνωρισθεί» το δικαίωμα να συμμετέχει (χωρίς το δικαίωμα ψήφου) και συμβάλλει στις εργασίες της Δ.Δ., παρόμοιο δικαίωμα δεν έχει αναγνωρισθεί στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Παρά το γεγονός ότι το Κοινοβούλιο ανέλαβε επανειλημμένες πρωτοβουλίες για την επεξεργασία προτάσεων (σχέδιο Συνθήκης 1984⁴, σχέδιο Συντάγματος 1994⁵) για την αναθεώρηση της Συνθήκης, έχει καταστατικά εντελώς περιορισμένες δυνατότητες να επηρεάσει την αναθεωρητική διαδικασία. Έτσι το Κοινοβούλιο θεώρησε ότι η σύσταση της Επιτροπής προσέφερε δυνατότητες για τον επηρεασμό της αναθεωρητικής διαδικασίας.

Τη σύσταση της Επιτροπής πρότεινε επίσης η Ελλάδα από τον Οκτώβριο 1993 ως επικείμενη προεδρία στο Συμβούλιο υπουργών της ΕΕ (Ιανουάριος - Ιούνιος 1994)⁶. Τη σχετική πρόταση είχε περιλάβει στο πρόγραμμα δράσης της προεδρίας με την ελπίδα ότι θα γινόταν επίσημα αποδεκτή στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που είχε προγραμματισθεί να πραγματοποιηθεί τον Ιούνιο 1994 στην Κέρκυρα. Εκτός από την Ελλάδα, άλλες χώρες-μέλη (χώρες Benelux, Ιταλία, Γερμανία) υποστήριζαν επίσης την πρόταση για τη σύσταση της Επιτροπής. Αντίθετα, η Βρετανία και Γαλλία και ηπιότερα η Πορτογαλία και Δανία αντιτάχθηκαν στην πρόταση⁷.

Η πρόταση δεν θα είχε συνεπώς οδηγήσει σε θετικά αποτελέσματα εάν το Κοινοβούλιο δεν χρησιμοποιούσε ως «μέσο πίεσης» την απειλή να μην δώσει τη συγκατάθεσή του («σύμφωνη γνώμη») που προβλέπει η Συνθήκη για τη διεύθυνση της ΕΕ με την Αυστρία, Σουηδία, Φινλανδία (και Νορβηγία) την Άνοιξη του 1994. Η απειλή αυτή οδήγησε στην αποδοχή της πρότασης στο (άτυπο) Συμβούλιο Υπουργών που πραγματοποιήθηκε το Μάρτιο 1994 στα Ιωάννινα στα πλαίσια του συμβιβασμού για τον καθορισμό της ειδικής πλειοψηφίας και αναστέλλοντας μειοψηφίας μετά τη διεύθυνση της ΕΕ. Σε σχετική δήλωση των δώδεκα χωρών-μελών αναφέρεται ότι: «οι χώρες-μέλη συμφώνησαν να καλέσουν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή να συντάξουν εκθέσεις για τη λειτουργία της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι εκθέσεις αυτές θα αποτελέσουν συμβολή στις εργασίες της Ομάδας Προβληματισμού των εκπροσώπων των Υπουργών Εξωτερικών που θα δημιουργηθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας και θα αρχίσει τη λειτουργία της τα μέσα του 1995. Η Ομάδα θα εργασθεί σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο...».

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας οι δώδεκα χώρες-μέλη αποφάσισαν πράγματι να συστήσουν την «Ομάδα Προβληματισμού». Στα Συμπεράσματα του Συμβουλίου συγκεκριμένα αναφέρεται:

«Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, κατόπιν της συμφωνίας των Ιωαννίνων, αποφασίζει τη σύσταση Ομάδας Προβληματισμού που θα προετοιμάσει τη Διακυβερνητική Διάσκεψη του 1996,

η οποία θα απαρτίζεται από αντιπροσώπους των Υπουργών Εξωτερικών των κρατών μελών και του Προέδρου της Επιτροπής. Η Ομάδα αυτή θα έχει Πρόεδρο άτομο που θα διοριστεί από την ισπανική κυβέρνηση και θα αρχίσει τις εργασίες της τον Ιούνιο του 1995. Στις εργασίες της Ομάδας Προβληματισμού θα συμμετέχουν δύο αντιπρόσωποι του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η Ομάδα αυτή θα ανταλλάσσει επίσης απόψεις με τα λοιπά θεσμικά και άλλα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καλούνται τα θεσμικά όργανα να εκπονήσουν, πριν από την έναρξη των εργασιών της Ομάδας Προβληματισμού, εκθέσεις σχετικά με τη λειτουργία της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες θα αποτελέσουν την πρώτη βάση για τις εργασίες της Ομάδας¹⁰.

Πρόεδρος της Ομάδας ορίστηκε τελικά ο Ισπανός υφυπουργός Εξωτερικών αρμόδιος για τα ευρωπαϊκά θέματα C. Westendorp, ενώ η Γραμματεία του Συμβουλίου ανέλαβε επίσης και τη γραμματειακή υποστήριξη της «Ομάδας».

Η απόφαση για τη σύσταση της Ομάδας Προβληματισμού αποτέλεσε θετική συμβολή της Ελληνικής Προεδρίας στη διαδικασία προετοιμασίας της αναθεώρησης, ιδιαίτερα καθώς εξασφάλισε την πλήρη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, κάτι που δεν είχε προηγούμενο, όπως ήδη αναφέραμε¹¹.

Η Σύνθεση της «Ο.Π.»

Η Ομάδα Προβληματισμού συγκροτήθηκε τελικά από προσωπικότητες αισθητά διαφορετικής υποδομής, επαγγελματικής προέλευσης και δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται από ανομοιογένεια σε ό,τι αφορά τη «φυσιογνωμία», τις πολιτικές αντιλήψεις, εμπειρίες και, αναπόφευκτα, τις προσωπικές ικανότητες των μελών της. Η Ομάδα συγκροτήθηκε συγκεκριμένα από τρεις κατηγορίες προσωπικοτήτων (βλέπε Παράρτημα 1):

(α) Η πρώτη κατηγορία συγκροτήθηκε από **πολιτικές προσωπικότητες**. Ο μεγαλύτερος αριθμός χωρών-μελών, Ισπανία, Γαλλία, Γερμανία, Βρετανία, Ολλανδία, Ιρλανδία, Σουηδία, καθώς και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τοποθέτησαν στην «Ο.Π.» πολιτικές προσωπικότητες. Οι χώρες-μέλη συγκεκριμένα τοποθέτησαν τους υφυπουργούς αρμόδιους για τα θέματα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δύο μέλη του, την E. Guigou (Γαλλία) από τη Σοσιαλιστική Ομάδα και τον E. Brock (Γερμανία) από την Ομάδα του Λαϊκού Κόμματος (Χριστιανοδημοκράτες), ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Επίτροπο αρμόδιο για τα θεσμικά θέματα, Marcelino Oreja. (β) Η δεύτερη κατηγορία εκπροσώπων συγκροτήθηκε από **διπλωμάτες** ή πρώην διπλωμάτες. Η Αυστρία, Ελλάδα, Δανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο τοποθέτησαν στην «Ο.Π.» διπλωμάτες. Η Δανία τοποθέτησε τον πρώην Γεν. Γραμματέα του Συμβουλίου Υπουργών της ΕΕ, N. Ersboll, η Ελλάδα τον πρώην πρέσβη Στ. Σταθάτο, η Αυστρία τον Μόνιμο Αντιπρόσωπό της στην ΕΕ, M. Scheich.

(γ) Η τρίτη κατηγορία εκπροσώπων αποτελέστηκε από **πανεπιστημιακούς**. Η Πορτογαλία και το Βέλγιο τοποθέτησαν στην «Ο.Π.» καθηγητές για ευρωπαϊκά και διεθνή θέματα. Η Πορτογαλία τον καθηγητή A. Pereira και το Βέλγιο τον καθηγητή F. Dehouse.

Η ανομοιογενής σύνθεση της «Ο.Π.» είχε σημαντικές συνέπειες στη λειτουργία, προσέγγιση και τελικά στην απόδοση της «Ομάδας». Κάπως σχηματικά, υπήρξαν τουλάχιστον τρεις ξεχωριστές προσεγγίσεις στα πλαίσια της Ομάδας σε ό,τι αφορά το έργο της:

(i) η «πολιτική, διπλωματική», η οποία χαρακτηρίστηκε γενικά από «συντηρητικότητα» τόσο στην παρουσίαση ιδεών και προτάσεων όσο και στο περιεχόμενο και στόχους της αναθεώρησης

(ii) η «ακαδημαϊκή προσέγγιση», που εκφράστηκε από τους πανεπιστημιακούς της «Ο.Π.» και κυρίως από τον F. Dehouse και σε ορισμένο βαθμό υποστηρίχθηκε από τον N. Ersboll (αν και ο τελευταίος δεν ήταν πανεπιστημιακός). Η άποψη αυτή επεσήμανε την ανάγκη για ριζικές τροποποιήσεις στη συγκρότηση της ΕΕ στη βάση της υπερεθνικής λογικής προκειμένου να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά η «πρόκληση» της διεύρυνσης της Ένωσης σε εικοσιπέντε χώρες-μέλη. Κατά την άποψη του F. Dehouse η αναθεώρηση δεν θα έπρεπε να περιοριστεί σε «θεσμικές βελτιώσεις» αλλά σε ριζική αναδιάταξη του θεσμικού συστήματος της ΕΕ¹².

(iii) η «θεσμική προσέγγιση», η οποία εκφράστηκε από τους εκπροσώπους των δύο θεσμών (Κοινοβουλίου, Επιτροπής) που συμμετείχαν στην «Ο.Π.». Η έμφαση από την πλευρά τους ήταν στην ανάπτυξη και προσαρμογή των θεσμών για την αντιμετώπιση των αναγκών της διεύρυνσης αλλά χωρίς ουσιαστικές αλλαγές στην υφιστάμενη θεσμική συγκρότηση και βασική ισορροπία της ΕΕ.

Η ετερογενής σύνθεση της «Ομάδας Προβληματισμού» ενέτεινε, με άλλα λόγια, τις αντιθέσεις απόψεων που οπωσδήποτε υπήρχαν σε πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο. Η «Ο.Π.» σε μεγάλο βαθμό απέφυγε να προχωρήσει σε ελεύθερο προβληματισμό (σε reflection) για το μέλλον και τις προοπτικές της ΕΕ. Τα πολιτικά μέλη της Ομάδας προσδιόρισαν σε σημαντικό βαθμό το περιεχόμενο των εργασιών της Ομάδας: «μετέφεραν» αναπόφευκτα στις συζητήσεις τις «επίσημες» κυβερνητικές θέσεις και απόψεις. Έτσι, ούτε μπόρεσαν, ούτε ήθελαν να αναλάβουν την άσκηση του βαθύτερου προβληματισμού. Όπως προσφυώς παρατήρησε ο F. Dehouse, οι περισσότεροι εκπρόσωποι ερμήνευσαν την αναφορά στο «reflection» με την έννοια της «αντανάκλασης» και όχι με την έννοια του βαθύτερου στοχασμού.¹³ Ο ρόλος της Προεδρίας σ' αυτό υπήρξε σημαντικός.

Ο Ρόλος της Προεδρίας της «Ο.Π.»

Η Ομάδα Προβληματισμού είχε ως πρόεδρο τον υφυπουργό για ευρωπαϊκά θέματα της Ισπανίας Carlow Westendorp. Ως

γνωστόν, οι εργασίες της «Ο.Π.» διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια της Ισπανικής Προεδρίας (Ιούλιος - Δεκέμβριος 1995) με την εξαίρεση των δύο συναντήσεων που έγιναν τον Ιούνιο κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Προεδρίας. Η προεδρία της «Ο.Π.» είχε σημαντικά περιθώρια να προσδιορίσει το περιεχόμενο και κατεύθυνση των συζητήσεων, αφού είχε τη δυνατότητα να θέσει στην ημερήσια διάταξη τα κύρια ερωτήματα για εξέταση και συζήτηση.

Η προεδρία επέλεξε μια μάλλον περιοριστική στρατηγική για τις εργασίες της Ομάδας, περισσότερο τεchnοκρατική και λιγότερο «πολιτική». Τα ερωτήματα τα οποία επέλεξε να θέσει, ιδιαίτερα στις πρώτες συναντήσεις της «Ο.Π.», είχαν έντονο τεchnοκρατικό χαρακτήρα αποφεύγοντας να καλύψουν πολιτικές πτυχές ριζοσπαστικού χαρακτήρα για το θεσμικό σύστημα της ΕΕ. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην τρίτη συνάντηση της Ομάδας, στο ερωτηματολόγιο αρ. 3, είχαν συμπεριληφθεί σαρανταεπτά (47), επί μέρους ερωτήματα που μεταξύ άλλων αναφέρονταν στις εξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στο ρόλο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και Συμβουλίου Υπουργών, στο ρόλο και εξουσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με ερωτήματα όπως, εάν θα πρέπει να διατηρηθεί η διάκριση μεταξύ υποχρεωτικών και μη υποχρεωτικών δαπανών για το δημοσιονομικό ρόλο του Κοινοβουλίου (budgetary role, κ.λπ.)¹⁴.

Η προσέγγιση αυτή της προεδρίας προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από ορισμένους εκπροσώπους και κυρίως τον F. Dehouse και τον N. Ertboll, οι οποίοι υποστήριξαν ότι η «Ομάδα Προβληματισμού» δεν επιχειρούσε πολιτικό προβληματισμό σε βάθος που να συνδέεται με τα προβλήματα που έθετε η διεύθυνση της ΕΕ και η ανάγκη ριζικής αναπροσαρμογής του θεσμικού συστήματος της Ένωσης. Παρά τις επικρίσεις αυτές, η προεδρία, με την ενίσχυση ορισμένων χωρών-μελών, επέμεινε στην περιοριστική της στρατηγική για τις εργασίες της «Ο.Π.»¹⁵.

Η «Εντολή» στην «Ο.Π.»

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας το οποίο αποφάσισε τη σύσταση της «Ομάδας Προβληματισμού» προσδιόρισε ταυτόχρονα και τη βασική «εντολή» ως προς το έργο το οποίο θα έπρεπε να επιτελέσει. Αναλυτικότερα αποφασίσθηκε ότι:

«η Ομάδα Προβληματισμού θα εξετάσει και θα επεξεργαστεί ιδέες σχετικά με τις διατάξεις της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, των οποίων προβλέπεται η αναθεώρηση, καθώς και άλλες τυχόν βελτιώσεις με δημοκρατικό και ανοικτό πνεύμα και με βάση την αξιολόγηση της λειτουργίας της Συνθήκης που θα περιλαμβάνεται στις εκθέσεις. Επίσης, θα επεξεργαστεί επιλογές, με την προοπτική της μελλοντικής διεύθυνσης της Ένωσης, για τα θεσμικά ζητήματα που εκτίθενται στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Βρυξελλών και στη Συμφωνία των Ιωαννίνων (στάθμιση ψή-

φων, ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός ψήφων για τη λήψη αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία, αριθμός μελών της Επιτροπής και οποιοδήποτε άλλο μέτρο κριθεί αναγκαίο για τη διευκόλυνση των εργασιών των θεσμικών οργάνων και την εξασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας τους ενόψει της διεύθυνσης)»¹⁶.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Καννών (26-27 Ιουνίου 1995) επιβεβαίωσε το περιεχόμενο της «εντολής» αλλά ταυτόχρονα αποσαφίνισε και διέυρυνε τη θεματολογία της επισημαίνοντας ότι με την προοπτική της νέας διεύθυνσης η «Ο.Π.» θα πρέπει να επικεντρώσει τη μελέτη της σε ορισμένες προτεραιότητες «ώστε η Ένωση να μπορέσει να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των πολιτών της»¹⁷. Στις προτεραιότητες αυτές περιλήφθηκαν:

- η ανάλυση των αρχών, των στόχων και μέσων της Ένωσης έναντι των νέων προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Ευρώπη,
- η ενίσχυση της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στα νέα ζητήματα που διακυβεύονται σε διεθνές επίπεδο,
- η καλύτερη ανταπόκριση στις επιταγές της εποχής μας στον τομέα της εσωτερικής ασφάλειας και γενικότερα στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων,
- η αύξηση της αποτελεσματικότητας, του δημοκρατικού χαρακτήρα και της διαφάνειας των θεσμικών οργάνων, ώστε να είναι σε θέση να προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της διευρυνόμενης Ένωσης,
- η εντονότερη υποστήριξη της κοινής γνώμης στην ευρωπαϊκή οικοδόμηση προς ικανοποίηση της ανάγκης για μια δημοκρατία εγγύτερη προς τον ευρωπαίο πολίτη, τον οποίο προβληματίζουν τα θέματα της απασχόλησης και του περιβάλλοντος,
- η καλύτερη εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας.

Παράλληλα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο «ζήτησε» από την Ομάδα να εξετάσει τις βελτιώσεις στη λειτουργία των θεσμικών οργάνων οι οποίες δεν απαιτούσαν τροποποίηση των Συνθηκών και οι οποίες θα μπορούσαν να τεθούν σε εφαρμογή χωρίς καθυστέρηση.

Η «εντολή αυτή δεν συνέπιπτε απόλυτα με τη θεματολογία (ημερήσια διάταξη) που είχε διαμορφωθεί για τη Διακυβερνητική Διάσκεψη από διάφορες αποφάσεις. Ως γνωστόν, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση προσδιορίζει μια δέσμη θεμάτων που θα πρέπει να εξετασθούν στη ΔΔ. Η δέσμη αυτή περιλαμβάνει (α) τη διάρθρωση της Συνθήκης σε πωλόνες (άρθ. Β των κοινών διατάξεων), (β) τη διεύθυνση του πεδίου εφαρμογής της διδασκαλίας συναπόφασης (άρθ. 189 Β), (γ) τις διατάξεις της Συνθήκης που αναφέρονται στην άμυνα (άρθ. Ι, 4), (δ), τις διατάξεις της ΚΕΠΠΑ γενικά (άρθ. Ι, 10), (ε) την εκχώρηση νέων αρμοδιοτήτων (τουρισμός, ενέργεια, πολιτική άμυνα) στην ΕΕ (Δήλωση υπ. αρ. 1), (στ) την ιεράρχηση των κοινοτικών πράξεων (Δήλωση αρ. 15)¹⁸.

Στα θέματα αυτά προστέθηκαν με αποφάσεις του Συμβουλίου η εξέταση «της μελλοντικής εξέλιξης του συστήματος των ιδίων πόρων» καθώς και το σύστημα της Επιτροπολογίας (Commitology)¹⁹. Ακόμη το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών (10-11 Δεκεμβρίου 1995) με Δήλωσή του επεσήμανε ότι η Διακυβερνητική Διάσκεψη του 1996 θα πρέπει να εξετάσει «τα θέματα σχετικά με τον αριθμό των μελών της Επιτροπής και τη στάθμιση των ψήφων των κρατών-μελών στα πλαίσια του Συμβουλίου. Θα εξετάσει επίσης τα μέτρα που κρίνονται αναγκαία για τη διευκόλυνση των εργασιών των θεσμικών οργάνων και την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας τους»²⁰.

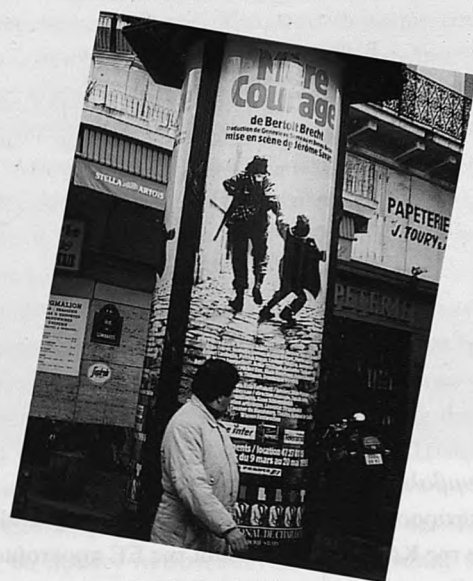
Ωστόσο, η τελική ημερήσια διάταξη της Ομάδας διαμορφώθηκε από την Προεδρία. Σε επιστολή του προς τα μέλη της «Ο.Π.», ο πρόεδρος C. Westendorp όρισε τις ακόλουθες οκτώ ενότητες θεμάτων ως ημερήσια διάταξη της «Ο.Π.»: (1) Οι Προκλήσεις, Αρχές και Στόχοι, (2) Το Θεσμικό Σύστημα, η Θεσμική Ισορροπία, (3) Το Θεσμικό Σύστημα, οι Θεσμοί (4) Ο Πολίτης και η Ευρωπαϊκή Ιθαγένεια, (5) Ο Πολίτης και η Ένωση, Μια Περιοχή Ελευθερίας και Ασφάλειας, (6) Η Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της Ένωσης, η Εξωτερική Δράση της Ένωσης, (7) Η Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της Ένωσης, Ασφάλεια και Άμυνα, (8) Τα Μέσα στη Διάθεση της Ένωσης²¹.

Ουσιαστικά δηλαδή προσδιορίστηκαν τέσσερις ευρείες πτυχές για εξέταση: (α) οι σχέσεις του ευρωπαίου πολίτη με την Ένωση, (β) η θεσμική προσαρμογή, (γ) η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας και άμυνας, (δ) τα μέσα και αρμοδιότητες της ΕΕ.

Η Διεξαγωγή των Εργασιών της «Ο.Π.»

Η Προεδρία (Ισπανία) η οποία είχε τη γενική ευθύνη για την οργάνωση και διαχείριση των εργασιών της «Ο.Π.» προέ-

βλεψε τη διεξαγωγή των εργασιών της Ομάδας σε τρεις φάσεις με δεκαπέντε συνολικά συναντήσεις σε επίπεδο εκπροσώπων (βλέπε πίνακα 1)²². Οι συναντήσεις της «Ο.Π.» πραγματοποιήθηκαν στις Βρυξέλλες και το Λουξεμβούργο, με την εξαίρεση τριών συναντήσεων που πραγματοποιήθηκαν στο Στρασβούργο και στην Ισπανία (Τολέδο και Μαδρίτη) και της εναρκτήριας που πραγματοποιήθηκε στις 2 Ιουνίου στη Μεσσήνα της Ιταλίας (με την ευκαιρία της 40ής επετείου της πρώτης διάσκεψης της Μεσσήνας το 1955 που οδήγησε στη σύνταξη της Συνθήκης της Ρώμης). Στη συνάντηση αυτή υιοθετήθηκε «κοινή δήλωση» των τριών θεσμών με την οποία επιβεβαιώνεται «η πρόθεσή τους να συνεχίσουν τη

διαδικασία της ευρωπαϊκής οικοδόμησης»²³. Οι φάσεις των εργασιών της «Ο.Π.» διεξήχθησαν ως εξής:

Α΄ Φάση (2/6-25/7): στη φάση αυτή οι εργασίες της Ομάδας στηρίχθηκαν σε ερωτηματολόγιο που συνέταξε και υπέβαλε στις αντιπροσωπείες. Συνολικά, η Προεδρία υπέβαλε οκτώ ερωτηματολόγια, ένα για καθένα από τα οκτώ θέματα στα οποία οργανώθηκε το πρόγραμμα εργασιών της «Ο.Π.».

Β΄ Φάση (4/9-14/11): στη φάση αυτή οι εργασίες της «Ο.Π.» διεξήχθησαν με βάση κείμενο ενδιάμεσης έκθεσης (interim report) που η Προεδρία επεξεργάστηκε και διένειμε στους εκπροσώπους της Ομάδας²⁴.

Γ΄ Φάση (21/11-6/12): οι συναντήσεις της τρίτης και τελευταίας φάσης αφιερώθηκαν στη σύνταξη του τελικού κειμένου έκθεσης της «Ο.Π.» Διεξήχθησαν σε δύο επίπεδα. Το πρώτο, στο οποίο συμμετείχαν οι εκπρόσωποι της Ομάδας ασχολήθηκε με την επεξεργασία του πρώτου μέρους (πολιτικού χαρακτήρα) του κειμένου της έκθεσης²⁵. Στο δεύτερο επίπεδο συμμετείχαν οι αναπληρωτές των εκπροσώπων και αφιερώθηκε στην επεξεργασία του δεύτερου και περισσότερο τεχνικού μέρους της έκθεσης²⁶.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Φάσεις Εργασιών της «Ο.Π.»

Α' Φάση (2-3/6-24-25-25/7)

1. Συνάντηση (2-3/6, Μεσσηνία)
2. Συνάντηση (13-14/6, Λουξεμβούργο)

3. Συνάντηση (30/6-1/7, Τορέδο)

4. Συνάντηση (10-11/7, Στρασβούργο)

5. Συνάντηση (24-25/7, Βρυξέλλες)

Β' Φάση (4-5/9-13-14/11)

6. Συνάντηση (4-5/9, Βρυξέλλες)
7. Συνάντηση (11-12/9, Βρυξέλλες)
8. Συνάντηση (25-26/9, Βρυξέλλες)
9. Συνάντηση (3-4/10, Λουξεμβούργο)
10. Συνάντηση (23-24/10, Βρυξέλλες)
11. Συνάντηση (6-7/11, Βρυξέλλες)
12. Συνάντηση (13-14/11, Βρυξέλλες)

Γ' Φάση (21-22/11-5-6/12)

13. Συνάντηση (21-22, Βρυξέλλες)
14. Συνάντηση (26/11, Μαδρίτη)
15. Συνάντηση (5-6/12, Βρυξέλλες)

Θέματα Εργασιών της «Ο.Π.»

Προκλήσεις, Αρχές και Στόχοι
Το Θεσμικό Σύστημα (Θεσμική
Ισορροπία, Θεσμοί)
Ο Πολίτης και η Ένωση (Ευρωπαϊκή
Ιθαγένεια, Μία Περιοχή Ελευθερίας και
Ασφάλειας)
Η Εξωτερική Πολιτική και η Πολιτική
Ασφάλειας της Ένωσης (Η Εξωτερική
Δράση της Ένωσης, Η Ασφάλεια και
Άμυνα)
Μέσα και Αρχές

Το Θεσμικό Σύστημα
Ο Πολίτης και η Ένωση
Η Εξωτερική Πολιτική της Ένωσης
Μέσα και Αρχές
Το Θεσμικό Σύστημα
Η Εξωτερική Πολιτική της Ένωσης
Το Θεσμικό Σύστημα

Τελική Σύνταξη Κειμένου/Έκθεσης
Τελική Σύνταξη Κειμένου/Έκθεσης
Τελική Σύνταξη Κειμένου/Έκθεσης

Η Συμβολή των Θεσμών στην «Ο.Π.»

Σε εφαρμογή των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας, οι θεσμοί της ΕΕ προετοίμασαν και παρουσίασαν εκθέσεις ως συμβολή στις εργασίες της Ομάδας Προβληματισμού. Αναλυτικότερα, εκθέσεις παρουσίασαν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο Υπουργών, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) καθώς και το Πρωτοδικείο, το Ελεγκτικό Συνέδριο, η Επιτροπή Περιφερειών και η ΟΚΕ. Οι εκθέσεις αυτές, μολοντί προσέφεραν αξιόλογες ιδέες για τη συζήτηση της «Ο.Π.», δεν εξετάστηκαν ωστόσο ουδέποτε συνολικά από την «Ο.Π.».

Η Συμβολή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ)

Όπως ήδη αναφέραμε, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρωταγωνίστησε στη σύσταση της «Ο.Π.». Πολύ πριν από τη σύσταση της Ομάδας το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε προετοιμάσει «σχέδιο Συντάγματος» της ΕΕ (έκθεση Hegman) ως συμβολή στη διαδικασία αναθεώρησης/ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προετοίμασε παράλληλα σειρά εκθέσεων σε επιμέρους θέματα (επικουρικότητα, ΚΕΠΠΑ, θεσμικές προσαρμογές, δημοσιονομικός έλεγχος, κ.λπ.).²⁷

Η συμβολή ωστόσο του Κοινοβουλίου στην «Ο.Π.» με αξιολογικές κρίσεις για τη λειτουργία της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση έλαβε τη μορφή ψηφίσματος που υιοθετή-

θηκε από την Ολομέλεια του Σώματος το Μάιο 1995²⁸. Το ψήφισμα στηρίχθηκε σε έκθεση που επεξεργάστηκαν οι ευρωβουλευτές D. Martin (της Ομάδας του Ευρωπαϊκού Σοσιαλιστικού Κόμματος - ΕΣΚ) και C. Bourlanges (της Ομάδας του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος - ΕΛΚ)²⁹. Το ψήφισμα υιοθετήθηκε με 289 ψήφους υπέρ, 103 ψήφους κατά και 73 αποχές. Ιδιαίτερη σημασία έχει ότι οι ευρωβουλευτές του ΠΑΣΟΚ, με την εξαίρεση του Γ. Κρανιδιώτη ο οποίος απέσχε από την ψηφοφορία, ψήφισαν ενάντια στο ψήφισμα. Ενάντια ψήφισαν επίσης οι ευρωβουλευτές της Πολιτικής Άνοιξης, του ΚΚΕ, καθώς και ο Αλ. Αλαβάνος. Από πλευράς Ελλήνων ευρωβουλευτών υπέρ του ψηφίσματος τάχθηκαν οι ευρωβουλευτές της ΝΔ, καθώς και ο Μ. Παπαγιαννάκης³⁰. Ο λόγος για τον οποίο οι Έλληνες ευρωβουλευτές ψήφισαν ενάντια στο ψήφισμα υπήρξε η συμπερίληψη σ' αυτό πρότασης σύμφωνα με την οποία:

«εάν, παρ' όλο που η πλειοψηφία των κρατών μελών και των λαών της ΕΕ συμφωνεί επί των βασικών θέσεων, καταστεί, στα πλαίσια της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996, αδύνατη η πραγματοποίηση προόδου λόγω ελλείψεως ομοφωνίας, θα πρέπει να μελετηθεί η δυνατότητα να ληφθούν αποφάσεις αφήνοντας στο περιθώριο τη διαφωνούσα μειοψηφία και να θεσπισθούν μηχανισμοί που θα επιτρέπουν σε ένα κράτος μέλος να αποχωρήσει από την ΕΕ υπό ορισμένες προϋποθέσεις.»

Σε γενικότερο επίπεδο, το ψήφισμα ως έκφραση λεπτών συμβιβασμών ανάμεσα στις πολιτικές ομάδες³¹, υιοθέτησε μια μάλλον περιοριστική προσέγγιση τόσο ως προς την αξιολόγηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και ως προς την αναθεώρησή της. Επεσήμανε ιδιαίτερα τρεις βασικές αδυναμίες της Συνθήκης: (α) έλλειψη διαφάνειας στη λειτουργία του Συμβουλίου, (β) «ελλείψεις και ανεπάρκειες στην εφαρμογή μιας συνεκτικής και αποτελεσματικής κοινής εξωτερικής πολιτικής», (γ) ανεπάρκεια θεσμικών μηχανισμών που σχεδιάστηκαν αρχικά για την ΕΚ των έξι χωρών-μελών. Με αφετηρία αυτή την αξιολόγηση, το Κοινοβούλιο διατύπωσε προτάσεις για την αναθεώρηση οι οποίες όμως δεν προχωρούσαν μέχρι την αρχική ιδέα για τη θέσπιση Συντάγματος της ΕΕ.

Αναλυτικότερα, το ψήφισμα τόνισε ότι η αναθεώρηση θα πρέπει «να απαντήσει» σε μια τριπλή θεσμική πρόκληση: (i) την κάλυψη του δημοκρατικού ελλείμματος, (ii) τον επανακαθορισμό των περίπλοκων διαδικασιών λήψης αποφάσεων, (iii) τη θεσμική προετοιμασία για τη νέα διεύρυνση της ΕΕ. Στη βάση αυτή το ψήφισμα διατύπωσε προτάσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες συνοψίζονται:

Στόχοι και Πολιτικές της Ένωσης: προτάθηκε η ενδυνάμωση των πολιτικών αλλά επισημάνθηκε ότι «η ενδυνάμωση αυτή δεν είναι εφικτή παρά μόνον στην προοπτική της συγχώνευσης των τριών πυλώνων σε ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο». Για μια πραγματική διάρθρωση της ΚΕΠΠΑ, προτάθηκε η ενσωμάτωση όλων των πτυχών της εξωτερικής δράσης της ΕΕ σ' ένα ενιαίο σύνολο στα πλαίσια του κοινοτικού πυλώνα ενώ η κοινή αμυντική πολιτική «θα πρέπει να εγγυάται την προάσπιση των συνόρων της Ένωσης και των κρατών-μελών της» με απορρόφηση των αρμοδιοτήτων της ΔΕΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Προτάθηκε επίσης η σταδιακή ενσωμάτωση των θεμάτων του τρίτου πυλώνα στην Κοινότητα. Αναφορικά με τις οικονομικές πτυχές, το ψήφισμα τόνισε την ανάγκη για περισσότερο ισόρροπη ανάπτυξη της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (ΟΝΕ) με αναγνώριση ως ρητού στόχου αυτού της πλήρους απασχόλησης και της δημιουργίας Επιτροπής Απασχόλησης.

Όργανα της Ένωσης: οι περισσότερες σημαντικές προτάσεις αναφέρονται στην ενίσχυση του ενιαίου θεσμικού πλαισίου με ένταξη στο κοινοτικό σύστημα της ΚΕΠΠΑ και της συνεργασίας στους τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων (χωρίς να αποκλείονται όμως ευέλικτες μορφές ολοκλήρωσης) και στην επέκταση της ειδικής πλειοψηφίας για τη λήψη αποφάσεων (με την εξαίρεση ορισμένων τομέων συνταγματικού χαρακτήρα).

Διαδικασία Λήψης Αποφάσεων: προτάθηκε ο περιορισμός των διαδικασιών εμπλοκής Συμβουλίου και Κοινοβουλίου στη διαδικασία λήψης αποφάσεων μόνο σε τρεις (συναπόφαση, σύμφωνη γνώμη, διαβούλευση), η απλοποίηση της διαδικασίας συναπόφασης, η ενίσχυση των ελεγκτικών λειτουργιών

του Κοινοβουλίου. Διατυπώθηκε τέλος, η θέση ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα πρέπει να παράσχει τη σύμφωνη γνώμη του για το αποτέλεσμα της αναθεωρητικής διαδικασίας.

Εκτός από τη «συνολική τοποθέτηση» του Κοινοβουλίου που έγινε με την υιοθέτηση του σχετικού ψηφίσματος, οι πολιτικές ομάδες ή μεμονωμένα μέλη, όπως η Ε. Guígου, παρουσίασαν εκθέσεις με ιδέες και προτάσεις ως συμβολή στις εργασίες της «Ομάδας Προβληματισμού»³².

Η Συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς την «Ομάδα Προβληματισμού»³³ είχε κυρίως χαρακτήρα αξιολογικό της λειτουργίας της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση στους δεκαοκτώ μήνες εφαρμογής της. Μολονότι θεώρησε ότι η Συνθήκη αποτέλεσε ένα θετικό βήμα στην πορεία ανάπτυξης της Κοινότητας, η Επιτροπή εντόπισε μια σειρά από «ανεπάρκειες» που θα έπρεπε να διορθωθούν στα πλαίσια της αναθεώρησης. Από τις σημαντικότερες ανεπάρκειες, η Επιτροπή θεώρησε ορισμένες δομικές αδυναμίες όπως ο πολλαπλασιασμός και η περιπλοκότητα των διαδικασιών λήψης αποφάσεων, οι ρυθμίσεις «αυτο-εξαίρεσης» (opting out) ορισμένων χωρών από τμήματα της Συνθήκης (Βρετανία από το κοινωνικό πρωτόκολλο, κ.λπ.), οι ρυθμίσεις του τρίτου πυλώνα. Εντόπισε επίσης «ανεπάρκειες» από την μη εφαρμογή συγκεκριμένων ρυθμίσεων της Συνθήκης, όπως π.χ. η ρύθμιση για τη χρησιμοποίηση της ειδικής πλειοψηφίας στα πλαίσια της ΚΕΠΠΑ.

Με βάση την αξιολόγηση αυτή, η Επιτροπή έκρινε ότι «δύο κύριοι άξονες θα πρέπει να κατευθύνουν τις εργασίες της μελλοντικής διακυβερνητικής διάσκεψης»: (α) η ενίσχυση της ικανότητας της ΕΕ «να ενεργεί κατά τρόπο δημοκρατικό, κατανοητό και διάφανο» και (β) η ενίσχυση της ικανότητας της ΕΕ να ενεργεί στο εξωτερικό κατά τρόπο αποτελεσματικό, συνεπής και αλληλέγγυο. Για το σκοπό αυτό, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η Ένωση οφείλει να αναπτύξει μια πραγματική κοινή εξωτερική πολιτική σε αντιστοιχία με την οικονομική βαρύτητά της και με αποτελεσματικούς τρόπους για τη λήψη αποφάσεων, γεγονός που προϋποθέτει τον περιορισμό στη χρήση της ομοφωνίας. Σε γενικότερο επίπεδο, η Επιτροπή έκρινε ότι απαιτείται η βελτίωση των μηχανισμών λήψης αποφάσεων και η διεύρυνση του κανόνα της πλειοψηφίας στη λήψη των αποφάσεων. Παράλληλα και με προοπτική τη νέα διεύρυνση της ΕΕ, η Επιτροπή έκρινε ότι θα έπρεπε να υπάρξει εμβάθυνση στο θέμα των διαφοροποιημένων ρυθμών ολοκλήρωσης μέσα σ' ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο και γύρω από ένα κοινό στόχο.

Η Συμβολή του Συμβουλίου Υπουργών

Η έκθεση του Συμβουλίου «για τη λειτουργία της Συνθήκης»³⁴ υπήρξε (όπως ήταν φυσικό άλλωστε) η περισσότερη συντηρητική ως προς τις εκτιμήσεις για την εφαρμογή της,

ενώ προσέφερε εντελώς περιορισμένης εμβέλειας, έμμεσες αναφορές ως προς την αναθεώρησή της. Στην έκθεση εξάλλου επισημάνθηκε ότι «για να μην προκαταλάβει τις εργασίες της Ομάδας Προβληματισμού η έκθεση δεν περιλαμβάνει άλλες αξιολογήσεις πλην εκείνων που απορρέουν από την απλή διαπίστωση γεγονότων και δεν περιέχει καμιά πρόβλεψη όσον αφορά τις τυχόν μεταρρυθμίσεις που πρέπει να γίνουν.»

Με το επιχείρημα ότι «η πείρα από την εφαρμογή [της Συνθήκης] καλύπτει σχετικά σύντομη περίοδο», οι αξιολογικές κρίσεις της έκθεσης περιορίστηκαν σ' ορισμένες πραγματιστικές επισημάνσεις χωρίς να προσφέρουν ουσιαστική δυνατότητα για ευρύτερη αξιολόγηση της Συνθήκης.

Εκτός από το Κοινοβούλιο, την Επιτροπή και το Συμβούλιο, εκθέσεις με προτάσεις και ιδέες υπέβαλαν ως συμβολή στις εργασίες της «Ο.Π.» το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το Ελεγκτικό Συνέδριο, η Επιτροπή Περιφερειών, καθώς και η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ).

Βασικό κοινό σημείο όλων αυτών των εκθέσεων υπήρξε η προσπάθεια των θεσμών και οργάνων αυτών να βελτιώσουν τη θέση τους στο θεσμικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυρίως με την ενίσχυση της αυτονομίας και ανεξαρτησίας τους έναντι του Συμβουλίου Υπουργών (ή άλλων οργάνων). Βασικό αίτημα του ΔΕΚ υπήρξε π.χ. να επιτραπεί η θέσπιση του κανονισμού διαδικασίας του χωρίς την προηγούμενη έγκριση του Συμβουλίου Υπουργών της ΕΕ. Το Πρωτοδικείο ζήτησε «ο διορισμός των δικαστών... να ισχύει για μια επαρκώς μακρά χρονική περίοδο».

Η Έκθεση της «Ο.Π.»

Οι εργασίες της «Ο.Π.» κατέληξαν σ' ένα κείμενο έκθεσης¹⁵ σε δύο μέρη, το πρώτο το οποίο τιτλοφορείται «Μια Στρατηγική για την Ευρώπη» και το δεύτερο «Σχολιασμένη Ημερήσια Διάταξη». Το πρώτο μέρος συνιστά κατά κάποιο τρόπο πολιτική εισαγωγή στο δεύτερο, αναλυτικότερο μέρος της έκθεσης. Στο μέρος αυτό (πρώτο) παρουσιάζονται οι «προκλήσεις» που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι απαντήσεις που θα πρέπει να δώσει στις προκλήσεις αυτές. Ως βασική πρόκληση, η έκθεση επισημαίνει την αντίφαση που παρατηρείται ανάμεσα στην ανάγκη για ένα κοινό σχέδιο δράσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο και στο γεγονός ότι οι Ευρωπαίοι πολίτες δεν θεωρούν ως αυτονόητη την λογική της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ως δεύτερη σημαντική πρόκληση η έκθεση εντοπίζει τη νέα διεύρυνση της ΕΕ με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΧΚΑΕ) καθώς και της Μεσογείου (Κύπρος, Μάλτα).

Η αναθεώρηση της Συνθήκης στα πλαίσια της Διακυβερνητικής Διάσκεψης (ΔΔ) θεωρείται ότι παρέχει μια ευκαιρία στην ΕΕ να επεξεργασθεί ορισμένες «απαντήσεις» στις προκλήσεις αυτές. Ωστόσο η «Ο.Π.» επισημαίνει ότι η ΔΔ εγ-

γράφεται σε μια ευρύτερη διαδικασία ανάπτυξης και προσαρμογής της ΕΕ μέχρι το τέλος του αιώνα που περιλαμβάνει επίσης (i) την εγκαθίδρυση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης - (ΟΝΕ), (ii) την αναθεώρηση των δημοσιονομικών προοπτικών και του ύψους του προϋπολογισμού της Ένωσης και, βεβαίως (iii) τη νέα διεύρυνση της ΕΕ.

Σ' ό,τι αφορά ειδικότερα την ΔΔ, η έκθεση της «Ο.Π.» θεωρεί ότι αυτή θα πρέπει να επεξεργασθεί απαντήσεις με τρεις κύριους στόχους:

(α) να καταστήσει την Ένωση περισσότερο χρήσιμη και συνεπώς αποδεκτή από τους πολίτες της,

(β) να ενισχύσει την Ένωση ώστε να λειτουργήσει αποτελεσματικότερα και να προετοιμασθεί για την νέα διεύρυνση,

(γ) να αυξήσει τις ικανότητες (capacity) της Ένωσης στην εξωτερική της δράση.

Σε κάθε έναν από τους στόχους αυτούς η έκθεση εισηγείται τροποποιήσεις ή προσθήκες στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Με την εξαίρεση του πρώτου εισαγωγικού μέρους στο οποίο διατυπώνονται ορισμένες γενικές πολιτικές θέσεις για την αναθεώρηση της Συνθήκης, το δεύτερο μέρος απαριθμεί ουσιαστικά τις προτάσεις των χωρών-μελών με έμφαση σ' αυτές που υποστηρίζονται από ευρύτερο αριθμό χωρών-μελών (ή και την πλειοψηφία) αλλά χωρίς να παραλείπει εκείνες έστω μεμονωμένων χωρών-μελών.

Καθώς η «Ο.Π.» δεν είχε εντολή να διαπραγματευθεί αλλά μόνο να καταγράψει προτάσεις, η έκθεση παρουσιάζει μεγάλο αριθμό αντιφατικών απόψεων που πιστοποιούν τις μεγάλες αποκλίσεις θέσεων και αντιλήψεων που υπάρχουν ανάμεσα στις χώρες-μέλη¹⁶. Αυτό που προκύπτει ακόμη από την έκθεση είναι η απουσία ενός κάποιου κεντρικού πολιτικού οράματος για το μελλοντικό πρότυπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Την έκθεση διατρέχει η λογική του «proceduralism» – διαδικασιισμού – της ενασχόλησης δηλαδή μόνο με τις διαδικασίες χωρίς προσπάθεια να εντοπισθούν οι βασικές πολιτικές παράμετροι και επιλογές για την πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης¹⁷. Βεβαίως οι διαδικασίες και οι θεσμοί, όσο σημαντικοί κι αν είναι, δεν μπορεί να αποτελέσουν υποκατάστατο σοβαρών πολιτικών επιλογών αλλά και πολιτικών αποφάσεων.

Το συνολικό αποτέλεσμα είναι ότι, ενώ η «Ο.Π.» μπόρεσε να καταγράψει θέσεις, απόψεις και προσεγγίσεις χωρών-μελών ή και προσωπικοτήτων, δεν πέτυχε ωστόσο να προσδιορίσει τους συγκεκριμένους στόχους της ημερήσιας διάταξης της Διακυβερνητικής Διάσκεψης. Έτσι, αντίθετα με τις δύο προηγούμενες Διακυβερνητικές Διασκέψεις (1985, 1991) οι οποίες είχαν σαφώς προκαθορισμένη ημερήσια διάταξη εκ των προτέρων (εγκαθίδρυση εσωτερικής αγοράς, ΟΝΕ, κ.λπ.), η Διακυβερνητική Διάσκεψη του 1996 δεν έχει ξεκάθαρα προσδιορισμένους στόχους για υλοποίησή.

Οι σημαντικότερες προτάσεις της έκθεσης της «Ο.Π.» που συγκεντρώσαν ευρύτερη υποστήριξη, θα μπορούσαν να συνοψισθούν:

(α) Ο Πολίτης και η Ένωση

- Ενίσχυση των βασικών δικαιωμάτων των πολιτών είτε με την ενσωμάτωση σχετικού καταλόγου στη Συνθήκη ή με την προσχώρηση της ΕΕ στη σύμβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Απαγόρευση όλων των μορφών διακρίσεων στην ΕΕ και ρητή καταδίκη του ρατσισμού και της ξενοφοβίας με τη συμπερίληψη σχετικού άρθρου στη Συνθήκη.
- Ενίσχυση της έννοιας της ιθαγένειας της Ένωσης με την εμβάθυνση, μεταξύ άλλων, των ειδικών δικαιωμάτων των πολιτών της Ένωσης.
- Εδραίωση της εσωτερικής ασφάλειας της Ένωσης με την

- *Συμβούλιο Υπουργών*: απλοποίηση των μηχανισμών λήψης αποφάσεων με διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της ειδικής πλειοψηφίας (qualified majority). Διατήρηση της ομοφωνίας για αποφάσεις που συνδέονται με το δίκαιο των Συνθηκών και τη θέσπιση του συστήματος των ιδίων πόρων.

Ανακατανομή και επαναστάθμιση των ψήφων που έχουν κατανεμηθεί στις χώρες-μέλη. Καθορισμός ενδεχομένως του πληθυσμιακού κριτηρίου για τη λήψη πλειοψηφικών αποφάσεων. Επανεξέταση της λειτουργίας της προεδρίας του Συμβουλίου με τη θέσπιση ενδεχομένως «ομαδικής προεδρίας» που θα αποτελείται από τέσσερα κράτη-μέλη και θα ασκεί καθήκοντα για δώδεκα μήνες.

ενίσχυση και μερική κοινοτικοποίηση των διατάξεων του τρίτου πυλώνα για τη συνεργασία στους τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων.

- Ενσωμάτωση στη Συνθήκη ενός κεφαλαίου για την απασχόληση και ενίσχυση της πολιτικής για το περιβάλλον.
- Ενίσχυση της διαφάνειας στη λειτουργία της Ένωσης και αποσαφήνιση της έννοιας της επικουρικότητας.

(β) Προετοιμασία της ΕΕ για τη Διεύρυνση

- Προσαρμογή του θεσμικού συστήματος της ΕΕ, που σχεδιάστηκε αρχικά για έξι χώρες-μέλη, στις ανάγκες της Ένωσης των εικοσιεπτά χωρών-μελών με στόχο την ενίσχυση της δημοκρατικότητας και αποτελεσματικότητάς του.
- *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*: μείωση των διαδικασιών συμμετοχής του ΕΚ σε τρεις (συναπόφαση, σύμφωνη γνώμη και διαβούλευση). Ενίσχυση των εξουσιών πολιτικού και εκτελεστικού ελέγχου του ΕΚ.
- *Εθνικά Κοινοβούλια*: ευρύτερη συμμετοχή των κοινοβουλίων των χωρών-μελών στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής της ΕΕ αλλά μέσω της ενίσχυσης της ροής των πληροφοριών, επαφών, κ.λπ.

- *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*: μείωση του αριθμού των μελών του σώματος (είτε σ' ένα από κάθε χώρα-μέλος είτε σε αριθμό μικρότερο απ' αυτό των χωρών-μελών).

(γ) Εξωτερική Δράση της ΕΕ

- Δημιουργία μονάδας ανάλυσης, πρόβλεψης και συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης και σχεδιασμού για τη βελτίωση της διαδικασίας «διατύπωσης» της κοινής εξωτερικής πολιτικής.
- Χρησιμοποίηση της ειδικής πλειοψηφίας ή ad hoc διακανονισμών ψηφοφορίας (θετική ή εποικοδομητική αποχή, ομοφωνία πλην ενός, κ.λπ.) για λήψη αποφάσεων στα πλαίσια της ΚΕΠΠΑ.
- Διορισμός προσωπικότητας («κυρίου ή κυρίας ΚΕΠΠΑ») για την ανάλυση της ευθύνης εφαρμογής και διαχείρισης της ΚΕΠΠΑ («προσωποποίηση της ΚΕΠΠΑ»).
- Βαθμιαία ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας με ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (με έντονα ωστόσο διστάμενες απόψεις ως προς τον τρόπο ενίσχυσης των σχέσεων αυτών).

Αξιολόγηση της Έκθεσης της «Ο.Π.»

Η ανάλυση της έκθεσης της «Ο.Π.» καθώς και η γνώση των προτάσεων και θέσεων που παρουσίασαν συγκεκριμένες χώρες-μέλη επιτρέπουν την άντληση σειράς γενικότερων συμπερασμάτων για τη διαμόρφωση των βασικών ιδεολογικών στάσεων των χωρών-μελών στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η ταξινόμηση των προτάσεων και θέσεων που παρουσίασαν οι χώρες-μέλη (και συνεπώς και η ταξινόμηση των χωρών-μελών) μπορεί να γίνει σε δύο κύριους άξονες:

- (α) του άξονα της υπερεθνικότητας (supranational)/διακυβερνητικότητας (intergovernmental),
- (β) του άξονα της δημοκρατικότητας (democracy)/αποτελεσματικότητας (efficiency).

Οι άξονες αυτοί συνοψίζουν τα προβλήματα, διλήμματα και προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά ταυτόχρονα και τα εθνικά κράτη που τη συγκροτούν. Το δίλημμα υπερεθνική/διακυβερνητική ολοκλήρωση εκφράζει το βαθύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το σύγχρονο εθνικό κράτος, τόσο στον ευρωπαϊκό όσο και ευρύτερο διεθνή χώρο: το εάν δηλαδή μπορεί να επιλύσει προβλήματα, να διαχειρισθεί κρίσεις, να προσφέρει τα αγαθά ευημερίας που αναμένουν οι πολίτες από μόνο του ή έστω μέσω των απλών παραδοσιακών μορφών συνεργασίας ανάμεσα στις κυβερνήσεις. Ή, εναλλακτικά, τα αιτήματα της σύγχρονης πραγματικότητας απαιτούν θεσμούς που θα υπερβαίνουν τα όρια και τις εξουσίες του εθνικού κράτους.

Η ομάδα των χωρών που τονίζουν το στόχο για υπερεθνική ολοκλήρωση ουσιαστικά αναγνωρίζει ότι το εθνικό κράτος, είτε σε αυτόνομη δράση είτε σε απλή συνεργασία, δεν μπορεί να επιλύσει τα σύγχρονα προβλήματα και να διασφαλίσει τα αγαθά τα οποία αναμένεται να προσφέρει. Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός επιστημονικών υποθέσεων γύρω από τις αδυναμίες του σύγχρονου εθνικού κράτους να εκπληρώσει την αποστολή του ως αποτέλεσμα των αλλαγών στην τεχνολογία, τα επικοινωνιακά συστήματα, την εμβάθυνση της παγκοσμιοποίησης³⁹. Από ορισμένους αναλυτές γίνεται ήδη αναφορά για το «θάνατο του εθνικού κράτους» και την «άνοδο του περιφερειακού κράτους» («the rise of the region state»)⁴⁰. Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να θεωρηθεί ως μια μορφή «περιφερειακού κράτους» τουλάχιστον στην υπερεθνική έκφραση των θεσμικών της στοιχείων.

Ο δεύτερος άξονας της ταξινόμησης αναφέρεται στο επίσης σημαντικό δίλημμα του σύγχρονου κράτους: τις απαιτήσεις για αποτελεσματικότητα (effectiveness) αφ' ενός, και δημοκρατικότητα στη δράση και συμπεριφορά του αφ' ετέρου. Σύμφωνα με τον W. Wessels, το δίλημμα ανάμεσα στην αποτελεσματικότητα και δημοκρατία αντιπροσωπεύει την πιεστικότερη πρόκληση για το σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος⁴¹. Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνιστά, κατά τον Wessels, ένα νέο τύπο πολιτείας («new type of polity») που επιχειρεί να απαντήσει κυρίως στο αίτημα της αποτελεσματικότητας. Από την άπο-

ψη αυτή, οι άξονες υπερεθνικότητα/διακυβερνητικότητα διαπλέκονται. Η αναγωγή του αιτήματος της αποτελεσματικότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Europeanization) θεωρείται ως μια διαδικασία που επιτρέπει στις εθνικές κυβερνήσεις να επιλύουν προβλήματα. «Τα κράτη μπορούν να αντιμετωπίζουν εσωτερικά και άλλα προβλήματα με περισσότερο αποτελεσματικό τρόπο με την αξιοποίηση των διαδικασιών της ΕΕ για την από κοινού λήψη δεσμευτικών αποφάσεων και εφαρμογή των αποφάσεων αυτών»⁴².

Μπορεί ωστόσο να υποστηριχθεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αποτελεί απλά απάντηση στο πρόβλημα της αποτελεσματικότητας αλλά και στο πρόβλημα της δημοκρατίας που αντιμετωπίζει η σύγχρονη αναπτυγμένη κοινωνία των διεθνοποιημένων σχέσεων. Καθώς οι οικονομικές (και πολιτικές σ' ένα βαθμό) σχέσεις καθίστανται βαθύτερα παγκοσμιοποιημένες, η μόνη δυνατή στρατηγική για τη δημοκρατική διάρθρωση και έλεγχο των σχέσεων αυτών είναι μέσω της συγκρότησης υπερεθνικών θεσμών συλλογικών μορφών λήψης αποφάσεων. Άλλη στρατηγική δεν φαίνεται να υπάρχει. Όπως παρατηρεί ο R. Dahl, «η πορεία προς τη διεθνή δημοκρατία αντιπροσωπεύει την καλύτερη ελπίδα για τη δημοκρατία»⁴³.

Στη βάση των παραπάνω αξόνων, η ταξινόμηση των χωρών-μελών όπως παρουσίασαν τις απόψεις και θέσεις τους στις εργασίες της «Ομάδας Προβληματισμού» εμφανίζεται ως εξής:

Ο πίνακας αποδίδει φυσικά με τρόπο σχηματικό γενικές τάσεις. Η τυπολογία συνεπώς δεν εκφράζει απόλυτα πιστά τις διακυμάνσεις ή αποχρώσεις στις θέσεις των χωρών-μελών. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ορισμένοι αντιπρόσωποι στην «Ο.Π.» εξέφρασαν έντονα προσωπικές απόψεις που δεν απηχούσαν αναγκαίως σ' όλη τους την έκταση τις θέσεις των αντίστοιχων κυβερνήσεων των χωρών-μελών.

(α) Υπερεθνικότητα/Δημοκρατικότητα⁴⁴

Η τάση αυτή εκφράζεται από την ιδρυτική ομάδα των χω-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΧΩΡΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΣΕ ΕΡΓΑΣΙΕΣ «ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ»

Βασικές Τάσεις	Υπερεθνικότητας	Διακυβερνητικότητας
Δημοκρατικότητας	Βέλγιο Γερμανία Ελλάδα Ισπανία Ιταλία Λουξεμβούργο Ολλανδία	Αυστρία Φινλανδία Σουηδία
Αποτελεσματικότητας	Ιρλανδία Πορτογαλία	Βρετανία Γαλλία Δανία

ρών-μελών (με την εξαίρεση της Γαλλίας) καθώς και την Ελλάδα και Ισπανία, χώρες που προσχώρησαν μεταγενέστερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (1981, 1986). Η ομάδα αυτή των χωρών εκκινά από τη θέση ότι το υπερεθνικό πρότυπο της ολοκλήρωσης, το οποίο σε υψηλό βαθμό ενσαρκώνει το σύστημα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, συνέβαλε ουσιαστικά στην επίλυση των προβλημάτων της σταθερότητας, ανάπτυξης, ειρηνικών σχέσεων και βελτίωσης της ευημερίας στον ευρωπαϊκό χώρο. Συνεπώς το πρότυπο αυτό θα πρέπει να ενισχυθεί και αναπτυχθεί.

Αλλά για την ουσιαστική ενίσχυσή του απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ουσιαστική νομιμοποίηση (legitimacy) του θεσμικού συστήματος της ΕΕ με την ευρύτερη αποδοχή του από τους Ευρωπαίους πολίτες. Για την ομάδα αυτή των χωρών η ενίσχυση της υπερεθνικότητας συνιστά προϋπόθεση για την ενδυνάμωση της αποτελεσματικότητας της ΕΕ. Στη λογική αυτή, η ομάδα των χωρών αυτών υποστηρίζει τη συγχώνευση ή τουλάχιστον προσέγγιση των «πυλώνων» (pillars) που διαμορφώνουν τη διάρθρωση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η συγχώνευση/προσέγγιση προτείνεται να γίνει με την ενίσχυση βεβαίως του πρώτου πυλώνα – της Ευρωπαϊκής Κοινότητας – και τη συρρίκνωση του δεύτερου και τρίτου πυλώνα (ΚΕΠΠΑ, Συνεργασίας στους τομείς Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων – ΣΔΕΥ). Η διάρθρωση της Συνθήκης σε «πυλώνες» με την τοποθέτηση της ΚΕΠΠΑ και ΣΔΕΥ με αμιγώς διακυβερνητική βάση θεωρείται από την ομάδα των χωρών αυτών ως η βασική αδυναμία της Συνθήκης και ως βασικός παράγων στην αναποτελεσματική λειτουργία της ιδιαίτερα στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής (ΚΕΠΠΑ). Εκτός από το αίτημα για την εξάλειψη της διάρθρωσης της Συνθήκης σε πυλώνες, η ομάδα αυτή των χωρών προτείνει:

(i) τη διεύρυνση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως βασικής προϋπόθεσης για την ενίσχυση της «νομιμοποίησης» (legitimacy) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από την ομάδα των χωρών αυτών, η Γερμανία ειδικότερα έχει αναδείξει την ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως έναν από τους κύριους στόχους της στη διαδικασία αναθεώρησης της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

(ii) επέκταση του ρόλου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη διαδικασία διαμόρφωσης και άσκησης της κοινής εξωτερικής πολιτικής για όσο χρονικό διάστημα η τελευταία δεν θα έχει υπαχθεί στην κοινοτική διαδικασία.

(iii) επέκταση της ειδικής πλειοψηφίας για τη λήψη των αποφάσεων τόσο στα θέματα κοινοτικής διάστασης όσο και σ' αυτά της ΚΕΠΠΑ και ΣΔΕΥ.

(iv) αποφυγή κερματισμού (fragmentation) του πολιτικού και θεσμικού ενωσιακού συστήματος σε επιμέρους θεσμικές παράλληλες ενότητες.

(β) Υπερεθνικότητα/Αποτελεσματικότητα

Η τάση αυτή εκφράζεται από δύο χώρες που ανήκουν στο

ευρύτερο ρεύμα της υποστήριξης της υπερεθνικής ολοκλήρωσης – Ιρλανδία και Πορτογαλία. Οι χώρες αυτές εμφανίζονται να έχουν αντίθεση κυρίως στη διεύρυνση των εξουσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το επιχείρημα των χωρών αυτών συνοψίζεται στη θέση ότι η παρουσία τους (εκπροσώπηση) στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν τους επιτρέπει να ασκήσουν αποτελεσματική επιρροή στην ενωσιακή διαδικασία.

(γ) Διακυβερνητικότητα/Δημοκρατικότητα

Η ομάδα των χωρών αυτών, αν και με έντονες διακυμάνσεις, εκκινά από την υπόθεση ότι το δίλημμα δημοκρατικότητα και αποτελεσματικότητα που αντιμετωπίζει το σύγχρονο κράτος δεν μπορεί να επιτευχθεί με την εκχώρηση εξουσιών σε θεσμούς «έξω» και «πάνω» από το κράτος – με την οικοδόμηση δηλαδή υπερεθνικών θεσμών ολοκλήρωσης. Η αποδοχή του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου υπερεθνικού περιεχομένου δίδεται η εντύπωση ότι έχει γίνει από τις χώρες αυτές ως αναπότρεπτη προϋπόθεση για την πλήρη συμμετοχή τους στην ενωσιακή διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής. Είναι χαρακτηριστικό π.χ. ότι η Δανία αποφεύγει να χρησιμοποιήσει στα επίσημα κείμενά της τον όρο «ολοκλήρωση» (integration) που υποδηλοί υπερεθνικότητα αλλά τον όρο «συνεργασία» που παραπέμπει σε διακυβερνητικότητα.

Βεβαίως οι διαφοροποιήσεις θέσεων ανάμεσα στις χώρες της ομάδας αυτής είναι ιδιαίτερα έντονες. Η Γαλλία προβάλλει έντονα τη θέση υπέρ της διακυβερνητικής συγκρότησης των θεσμών αλλά ταυτόχρονα υποστηρίζει την εμβάθυνση συγκεκριμένων ενοποιητικών στόχων⁴⁵. Αντίθετα η Βρετανία υποστηρίζει τη διακυβερνητική προσέγγιση παράλληλα με το «πάγωμα» της ενοποιητικής διαδικασίας σ' όλους σχεδόν τους τομείς⁴⁶.

Οι τρεις χώρες, Αυστρία, Σουηδία, Φινλανδία, που προσχώρησαν στην ΕΕ το 1995 εμφανίζονται να αποκλίνουν υπέρ της υποστήριξης του διακυβερνητικού χαρακτήρα της ΕΕ αλλά με έντονη έμφαση στην πτυχή της δημοκρατικότητας. Στις προτάσεις των χωρών αυτών περιλαμβάνεται η ενίσχυση της διαφάνειας και δημοκρατικότητας στις εργασίες του Συμβουλίου Υπουργών καθώς και η περιορισμένη διεύρυνση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κυρίως στη λειτουργία ελέγχου των εκτελεστικών θεσμών της ΕΕ.

Σε ό,τι αφορά την ΚΕΠΠΑ και ΣΔΕΥ, οι θέσεις των χωρών αυτών είναι έντονα χρωματισμένες υπέρ της διατήρησης του διακυβερνητικού χαρακτήρα (διάρθρωση πυλώνων) και της ομοφωνίας στη λήψη των αποφάσεων. Στην ίδια λογική, οι τρεις αυτές χώρες (με παράδοση ουδετερότητας) αντιτίθενται στη συμπερίληψη της άμυνας στην Ευρωπαϊκή Ένωση με τη συγχώνευση π.χ. σ' αυτή της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ).

(δ) Διακυβερνητικότητα/Αποτελεσματικότητα

Γαλλία και Βρετανία (και σ' ορισμένο βαθμό η Δανία) απο-

τελούν, όπως αναφέραμε, τους κύριους εκφραστές, με τις αποκλίσεις που επισημάναμε, της τάσης αυτής. Η Γαλλία ειδικότερα εμφανίζεται ως υπέρμαχος της ενίσχυσης των αρμοδιοτήτων και εξουσιών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου Υπουργών και έντονα αντίθετη στις προτάσεις για τη διεύρυνση των εξουσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, πολύ λιγότερο δε της Επιτροπής, το ρόλο της οποίας θα ήθελε μάλλον να περιορίσει αισθητά.

Στη λογική αυτή π.χ. εντάσσεται η πρόταση της Γαλλίας για τη σύσταση Συμβουλευτικής Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου αποτελούμενη από μέλη των εθνικών κοινοβουλίων, η οποία θα ελέγχει την εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας. Είναι προφανές ότι η σύσταση παρόμοιας επιτροπής θα έθετε ουσιαστικά το υπερεθνικό οικοδόμημα της ΕΕ «κάτω από την εποπτεία» των εθνικών κοινοβουλίων.

Περισσότερο σημαντική ίσως από την άποψη αυτή είναι η γαλλική πρόταση για το διορισμό «υψηλής προσωπικότητας» («κυρίου/κυρίας ΚΕΠΠΑ») για τη διαχείριση της κοινής εξωτερικής πολιτικής. Η προσωπικότητα αυτή προτάθηκε να είναι «έξω» από το θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ, ενδεχομένως κάτω από τον πολιτικό έλεγχο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Στην ίδια διακυβερνητική προσέγγιση, η Γαλλία υποστηρίζει τη διατήρηση της ομοφωνίας στη λήψη των αποφάσεων ιδιαίτερα στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής.

Η σχηματοποιημένη παρουσίαση των απόψεων και θέσεων και η τυπολογική κατάταξη των χωρών-μελών δείχνουν τις βαθύτερες αντιθέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στις χώρες-μέλη ως προς τη μελλοντική πορεία και εξέλιξη της ευρωπαϊκής ενωσιακής διαδικασίας.

Το γεγονός αυτό έχει οδηγήσει στη διαπίστωση ότι, αντίθετα με ό,τι συνέβη στις προηγούμενες διακυβερνητικές διασκέψεις όπου υπήρχε μια συγκεκριμένη ημερήσια διάταξη, η Διακυβερνητική 1996 φαίνεται να στερείται συγκεκριμένων στόχων λόγω των έντονων αντιθέσεων που έχουν εμφανισθεί ανάμεσα στις χώρες-μέλη⁴⁷. Οι αντιθέσεις αυτές είναι εμφανές ότι απορρέουν σε σημαντικό βαθμό από τη διεύρυνση της ΕΕ. Όπως χαρακτηριστικά δείχνει ο πίνακας 2, οι χώρες που μόλις προσχώρησαν στην ΕΕ συγκροτούν ήδη μια ξεχωριστή ιδεολογική υπο-ομάδα χωρών στην ΕΕ.

Ωστόσο το γεγονός των έντονων αντιθέσεων αυτό καθ' εαυτό φαίνεται να συμβάλλει στη διαμόρφωση του κύριου στόχου της Διακυβερνητικής Διάσκεψης: ο στόχος αυτός είναι η θέσπιση της δυνατότητας για την επίτευξη «ευέλικτων μορφών διαφοροποιημένης ολοκλήρωσης» (flexible forms of differentiated integration)⁴⁸. Η σχετική πρόταση έχει διατυπωθεί στην έκθεση της «Ομάδας Προβληματισμού» και προωθείται από τη Γερμανία και Γαλλία. Ιδιαίτερα η Βόννη θεωρεί ότι η υπάρχουσα αντίθεση απόψεων στους κόλπους της ΕΕ, η οποία θα οξυνθεί με τη νέα διεύρυνση προς την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και Μεσόγειο, επιβάλλει τη θέσπιση «ευέλικτων διαφοροποιημένων μορφών ολοκλήρω-

σης». Έτσι, με επιστολή τους στις 6 Δεκεμβρίου 1995, ο καγκελάριος της Γερμανίας H. Kohl και ο πρόεδρος της Γαλλίας J. Chirac πρότειναν:

«οι παροδικές δυσκολίες ενός εταίρου να συμβαδίζει με τα άλλα κράτη-μέλη δεν θα πρέπει να επηρεάζουν την ικανότητα της Ένωσης να ενεργεί καθώς και τις δυνατότητες να επιτυγχάνει αποτελέσματα. Για το λόγο αυτό και υπό το φως των έως τώρα εμπειριών και αποτελεσμάτων, εκτιμούμε ως επιθυμητό και εφικτό να συμπεριληφθεί στη Συνθήκη ρήτρα γενικού χαρακτήρα που θα επιτρέπει τα κράτη-μέλη που επιθυμούν και μπορούν να αναπτύξουν στενότερη συνεργασία μεταξύ τους διατηρώντας το ενιαίο θεσμικό πλαίσιο»⁴⁹.

Η πρόταση αυτή επαναλήφθηκε σε κοινή δήλωση των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών C. Kinkel και S. Charrete στις 27 Φεβρουαρίου, με έμφαση στην κοινή εξωτερική πολιτική⁵⁰. Ο «συνασπισμός των επιθυμούντων» την ενοποίηση (the coalition of willing) θα πρέπει να απελευθερωθεί από τους περιορισμούς και να αποκτήσει τις θεσμικές δυνατότητες να προχωρήσει προς βαθύτερες μορφές ενοποιητικής συγκρότησης. Η θέση αυτή αμφισβητεί το ορθόδοξο δόγμα που κατηύθυνε την ενοποιητική διαδικασία από τη γέννησή της μέχρι σήμερα – το δόγμα δηλαδή της ενότητας του ενωσιακού συστήματος⁵¹. Έτσι η Διακυβερνητική Διάσκεψη για την αναθεώρηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση φαίνεται ότι τελικά θα καταλήξει στη σημαντική αυτή θεσμική αναδιάρθρωση του ενωσιακού συστήματος.

Η Ελλάδα και η «Ο.Π.»

Όπως ήδη αναφέραμε, η σύσταση της «Ομάδας Προβληματισμού» υπήρξε πρόταση και της Ελλάδας που έγινε αποδεκτή στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας (Ιούνιος 1994). Εκπρόσωπος στην «Ο.Π.» είχε αρχικά τοποθετηθεί ο (τότε) υφυπουργός Εξωτερικών αρμόδιος για τα θέματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης Γ. Κρανιδιώτης. Μετά την παραίτησή του ωστόσο από τη θέση αυτή και την ανάδειξή του σε μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, εκπρόσωπος τοποθετήθηκε ο πρέσβυς Στ. Σταθάτος.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η σύσταση της «Ο.Π.» προκάλεσε ασυνήθιστα υψηλό ενδιαφέρον ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες και πολιτικά κόμματα αλλά και τον τύπο. Η προετοιμασία για την επεξεργασία θέσεων για την «Ο.Π.» άρχισε στα πλαίσια του υπουργείου Εξωτερικών τον Σεπτέμβριο 1994 με τη σύσταση ειδικής ομάδας εργασίας αποτελούμενης από στελέχη του υπουργείου και άλλους ειδικούς (κυρίως καθηγητές πανεπιστημίων)⁵². Η ομάδα αυτή κατέληξε στη σύνταξη (προκαταρκτικής) έκθεσης θέσεων και προτάσεων με τον τίτλο «Για μια Ευρώπη των πολιτών, της δημοκρατίας και της ανάπτυξης»⁵³. Η έκθεση ωστόσο αυτή ουδέποτε υιοθετήθηκε ως επίσημο κείμενο θέσεων της Ελληνικής Κυβέρνησης, μολονότι διανεμήθηκε επιλεκτικά σε μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και πρεσβείες χω-

ρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μετά την αποχώρηση του υφυπουργού Γ. Κρανιδιώτη από το υπουργείο Εξωτερικών η έκθεση ουσιαστικά εγκαταλείφθηκε ως βάση του προβληματισμού για την τελική επεξεργασία των θέσεων.

Μετά την τοποθέτηση ως εκπροσώπου του Στ. Σταθάτου (Ιανουάριος 1995) συγκροτήθηκε ολιγομελής «ομάδα εργασίας» (task force) η οποία επεξεργάστηκε θέσεις και προτάσεις για πτυχές της αναθεωρητικής διαδικασίας. Οι επίσημες ωστόσο οδηγίες διατυπώθηκαν σε κείμενο που υιοθέτησε η διυπουργική επιτροπή που συστήθηκε για το σκοπό αυτό και δόθηκε στη δημοσιότητα στις 31 Μαΐου 1995⁵⁴. Οι οδηγίες αυτές, «μέσα στις οποίες θα έπρεπε να κινηθεί ο

«Ο.Π.»⁵⁶. Με την εξαίρεση του ΚΚΕ, οι θέσεις των υπόλοιπων κομμάτων (ΝΔ, Πολιτική Άνοιξη, Συνασπισμός)⁵⁷ παρουσιάζουν υψηλό βαθμό σύγκλισης υπέρ της ανάπτυξης της ΕΕ προς την κατεύθυνση του «ομοσπονδιακού προτύπου». Η ανάγνωση δηλαδή των θέσεων των κομμάτων οδηγεί στη διαπίστωση ότι, σ' ένα γενικό επίπεδο στρατηγικής προσέγγισης, παρατηρείται υψηλός βαθμός συναίνεσης ως προς τους στόχους και το περιεχόμενο της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης. Εκτός από τα πολιτικά κόμματα, θέσεις για την αναθεώρηση της Συνθήκης παρουσίασαν ορισμένες ομάδες πίεσης και συμφερόντων (ΣΕΒ, ΓΣΕΕ κ.ά.).

Η περισσότερη ενδιαφέρουσα συμβολή ωστόσο στη συζήτη-

Έλληνας εκπρόσωπος στην ομάδα προβληματισμού», διέφεραν σημαντικά από τις θέσεις που διατυπώθηκαν στο κείμενο που επεξεργάστηκε η «ομάδα εργασίας» του υπουργείου Εξωτερικών ως βάση για την ανάπτυξη των θέσεων στην «Ο.Π.»⁵⁵.

Στο κείμενο του ΥΠΕΞ η έμφαση ήταν στην «ομοσπονδιακή ανάπτυξη της ΕΕ». Αντίθετα, το κείμενο οδηγίων της διυπουργικής επιτροπής χαρακτηρίζεται από έντονα επιφυλακτική προσέγγιση αποφεύγοντας να κάνει οποιαδήποτε αναφορά στην ομοσπονδιακή προοπτική της ΕΕ. Όπως τόνιζε το κείμενο, «βασική προτεραιότητα είναι η κοινωνική, οικονομική και πολιτική συνοχή του ευρωπαϊκού οικοδομήματος». Στη λογική αυτή εξέφραζε την ανησυχία για το ενδεχόμενο να υπάρξουν θεσμικές μεταρρυθμίσεις χωρίς τις αναγκαίες «αντισταθμιστικές εγγυήσεις στο πεδίο της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής».

Θέσεις για την «Ο.Π.» και τη Διακυβερνητική Διάσκεψη γενικότερα επεξεργάστηκε το σύνολο των ελληνικών κομμάτων και μάλιστα σε υψηλό βαθμό εξειδίκευσης. Η αξιωματική αντιπολίτευση – Νέα Δημοκρατία – οργάνωσε σειρά ειδικών συναντήσεων για την επεξεργασία θέσεων για την

ση για την αναθεώρηση προήλθε από την Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Ελληνικής Βουλής. Η Επιτροπή αυτή είχε σειρά συναντήσεων και επεξεργάστηκε προτάσεις για την αναθεώρηση της Συνθήκης με κύρια έμφαση στην ενίσχυση του ρόλου των κοινοβουλίων στην ενωσιακή διαδικασία⁵⁸.

Στην «Ο.Π.» η Ελλάδα επιχείρησε να παρουσιάσει τις συλλογικές θέσεις της χώρας αλλά «πηγαίνοντας» πέρα από τις οδηγίες που είχε διατυπώσει η διυπουργική επιτροπή στο σχετικό κείμενό της. Οι θέσεις που παρουσίασε η Ελλάδα εντάσσονται στον «υπερεθνικό/δημοκρατικό άξονα» και συνοψίζονται:

(α) διατήρηση και ανάπτυξη του υπερεθνικού προτύπου της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και αποφυγής της δημιουργίας ευέλικτων μορφών διαφοροποιημένης ολοκλήρωσης που θα διασπούσαν την ενότητα, πολιτική ή θεσμική, του ενωσιακού οικοδομήματος.

(β) ενίσχυση του ρόλου των υπερεθνικών θεσμών και ιδιαίτερα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της τελευταίας στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και της συνερ-

γασίας στους τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων (β' και γ' πυλώνες).

(γ) επιλεκτική επέκταση της ειδικής πλειοψηφίας με την εξαίρεση των θεμάτων συνταγματικής φύσης, της ένταξης και σύνδεσης χωρών και ορισμένων άλλων διατάξεων (ίδιοι πόροι, άρθρο 235, κ.λπ.).

(δ) ανάπτυξη νέων πολιτικών στους τομείς της ενέργειας, τουρισμού, πολιτικής άμυνας και ενίσχυση των πολιτικών συνοχής, κοινωνικής πολιτικής και απασχόλησης.

(ε) ανάπτυξη της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) με, μεταξύ άλλων,

– διεύρυνση των στόχων της ώστε να συμπεριλάβει την προστασία των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ,

– θέσπιση ρήτρας «αμοιβαίας συνδρομής» στα πλαίσια της ΚΕΠΠΑ.

(στ) διατήρηση της ομοφωνίας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στα πλαίσια της ΚΕΠΠΑ. Η Ελλάδα (όπως και ορισμένες άλλες χώρες) εμφανίστηκε στο θέμα αυτό με σχετικά δύσκαμπτες θέσεις.

(ζ) ανάπτυξη της κοινής αμυντικής πολιτικής και τελικά της «κοινής άμυνας». Για το σκοπό αυτό, η Ελλάδα υποστήριξε τη σταδιακή ενσωμάτωση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τη χάραξη της (οποιασδήποτε) αμυντικής πολιτικής στα όργανα της ΕΕ. Παράλληλα η Ελλάδα υποστήριξε την ενσωμάτωση των «αποστολών Petersberg» (Petersberg tasks) στη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

(η) κοινοτικοποίηση σημαντικών πτυχών της συνεργασίας στους τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων (τρίτος πυλώνας).

Έτσι η Ελλάδα εμφανίστηκε στην «Ο.Π.» σε συμμαχία με τις χώρες που υποστηρίζουν την ανάπτυξη της ΕΕ σε υπερεθνικές βάσεις αλλά με «περιοριστικές» θέσεις σε επιμέρους θέματα και ιδιαίτερα σε σχέση με τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της ειδικής πλειοψηφίας. Βαθμιαία ωστόσο η Ελλάδα ανέδειξε ως κύριες επιδιώξεις στην «Ο.Π.» τη συμπεριληψη αναφορών για την «προστασία των εξωτερικών συνόρων» και τη «θέσπιση ρήτρας αμοιβαίας συνδρομής». Οι επιδιώξεις αυτές της Ελλάδας ικανοποιήθηκαν αφού στο κείμενο της έκθεσης περιλήφθηκαν οι αναφορές αυτές. Για το λόγο ακριβώς αυτό, η Ελλάδα θεώρησε την έκθεση της «Ο.Π.» ως «καλή βάση» (εντολή) για τη διαπραγμάτευση στη Διακυβερνητική Διάσκεψη (ΔΔ). Την άποψη αυτή υποστήριξε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης, το οποίο αποφάσισε την έναρξη των εργασιών της ΔΔ στις 29 Μαρτίου 1996 στο Τορίνο με έκτακτη συνάντηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλέπε, μεταξύ άλλων, ψήφισμα «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο - Βελγική Προεδρία», ΡΕ 177.12, 15.12.1993. Επίσης Π.Κ. Ιωακειμίδης, *Η Αναθε-*

ώρηση της Συνθήκης του Maastricht, Αθήνα, Θεμέλιο, 1995.

2. Για την Επιτροπή Dooge βλέπε Π.Κ. Ιωακειμίδης, *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση, Θεωρία, Διαπραγμάτευση, Θεσμοί και Πολιτικές, Η Συνθήκη του Maastricht και η Ελλάδα*, Αθήνα, Θεμέλιο, 1993 και Ρ. Keatinge, A. Murty, «The European Council's Ad hoc Committee on Institutional Reform (1984-85)» στο R. Pryce (ed.), *The Dynamics of European Integration*, London, Croom Helm, 1987.

3. Άρθρο 236 της Συνθήκης της Ρώμης και άρθρο Ν' της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

4. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Σχέδιο Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο, Φεβρουάριος 1984

5. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έκθεση της Επιτροπής Θεσμικών Θεμάτων για το Σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΡΕ 203.601, 10.2.1993.

6. Σχετική πρόταση διατύπωσε ο τότε αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών Θ. Πάγκαλος στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων τον Οκτώβριο 1993.

7. Υπουργείο Εξωτερικών, Γενικές Κατευθύνσεις του Προγράμματος της Ελληνικής Προεδρίας του Συμβουλίου Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1 Ιανουαρίου - 30 Ιουνίου 1994).

8. *Agence Europe*, Ιανουάριος - Μάρτιος 1994.

9. Το κείμενο της δήλωσης δημοσιεύεται στο *Agence Europe Documents*, αρ. 1879, 14 Απριλίου 1994. Για σχετικά σχόλια βλέπε *Agence Europe*, 28-29 Μαρτίου 1994.

10. Βλέπε Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας, 24-25 Ιουνίου 1995, *Συμπεράσματα της Προεδρίας* SN 150/94.

11. P.C. Ioakimidis, St. Stavridis, A. Mitsos, *The Greek Presidency of the European Union*, Centre for Mediterranean Studies, University of Bristol, Occasional paper no. 12, September 1995.

12. Προσωπικές σημειώσεις του συγγραφέα από τη συμμετοχή του στις εργασίες της «Ο.Π.». Βλέπε επίσης F. Dehouse, «Βήμα προς την Καταστροφή, το προς Ανατολάς Άνοιγμα», *Καθημερινή*, 6 Ιανουαρίου 1996. Γενικότερα, F. Dehouse, *Les Enjeux de la Conference Inter-gouvernementale*, Brussels, Courrier hebdomadaire, 1995.

13. *Ibid.* L. Barber, «Who's afraid of the IGC 2», *Financial Times*, 9 Οκτωβρίου 1995 και «Who needs the IGC 2», *Financial Times*, 22 Σεπτεμβρίου 1995.

14. Βλέπε *Ερωτηματολόγιο*, αρ. 3 (φωτοτυπημένο κείμενο).

15. Προσωπικές σημειώσεις του συγγραφέα. Επίσης, I. Davidson, «Agenda for Change», *Financial Times*, 20 Σεπτεμβρίου 1995.

16. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Κέρκυρας, *ό.π.τ.*

17. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Καννών, 26-27 Ιουνίου 1995, *Συμπεράσματα της Προεδρίας* SN 211/95.

18. Π.Κ. Ιωακειμίδης, *Η Αναθεώρηση της Συνθήκης*, *ό.π.τ.*, σελ. 12-19.

19. *Ibid.* και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Τα Δημόσια Οικονομικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Βρυξέλλες 1995, σελ. 185.

20. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, 10-11 Δεκεμβρίου 1993, *Συμπεράσματα της Προεδρίας*, SN 373/93.

21. Βλέπε Letter from the Chairman of the Reflection Group to its Members, Madrid, 24 Μαΐου 1995.

22. *Ibid.*

23. Βλέπε «Solemn Declaration by the European Union» (memo) και *Agence Europe*, 3, 4 Ιουνίου 1995.

24. Ενδιάμεση Έκθεση του Προέδρου της Ομάδας Μελέτης σχετικά με τη Διακυβερνητική Διάσκεψη του 1996, SN 509/95 (Reflex 10), Μαδρίτη, 24 Αυγούστου 1995.

25. Βλέπε «A Strategy for Europe», SN 518/95 (Reflex 19), Μαδρίτη, 13 Νοεμβρίου 1995.

26. Βλέπε κείμενο με στοιχεία SN 517/95 (Reflex 18), Μαδρίτη, 10 Νοεμβρίου 1995.

27. Σχετικά, μεταξύ άλλων, βλέπε «Έκθεση σχετικά με την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της κοινής εξωτερικής πολιτικής και της

πολιτικής ασφάλειας» (Νοέμβριος 1993, Δεκέμβριος 1994), PE 211.241/τελικό, «Έγγραφο Εργασίας με την Ιθαγένεια της Ένωσης και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα», PE 211.308, «Έγγραφο Εργασίας σχετικά με τη διαφοροποιημένη ολοκλήρωση: οι αρχές και οι τομείς εφαρμογής» (εισηγητής Δ. Τσάτσος), PE 211.102/αναθ., «Έγγραφο Εργασίας σχετικά με τη σύνθεση και τη διάρθρωση της Επιτροπής», PE 211.534.

28. Βλέπε ψήφισμα «ΣΕΕ και Διακυβερνητική Διάσκεψη 1996», PE 190.441.

29. Έκθεση της Επιτροπής Θεσμικών Θεμάτων (J.-L. Boulanger και D. Martin) PE 212.450/τελικό.

30. «Νύχτα Θαιμάτων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο», *Καθημερινή*, 19 Μαΐου 1995· «Άλλο ήθελαν, άλλο ψήφισαν στην Ευρωβουλή», *Ελευθεροτυπία*, 19 Μαΐου 1995· *Agence Europe*, 18 Μαΐου 1995.

31. Για ορισμένα σχόλια βλέπε *Agence Europe*, 1 Ιουνίου 1995 και *Financial Times* 18, 19 Μαΐου 1995.

32. Βλέπε *Document de Reflexion* élaboré par E. Guigou, 31.1.1995.

33. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Διακυβερνητική Διάσκεψη 1996, Έκθεση της Επιτροπής για την Ομάδα Προβληματισμού*, Βρυξέλλες 1995.

34. Ευρωπαϊκή Ένωση, Το Συμβούλιο, *Έκθεση του Συμβουλίου για τη Λειτουργία της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Βρυξέλλες 1995.

35. Έκθεση της Ομάδας Προβληματισμού, 8.12.1995, SNB 520/1/95 REV 1 (Reflex 21).

36. Σχετικά βλέπε I. Davidson, «A Devisive Destiny», *Financial Times*, 24 Φεβρουαρίου 1996.

37. Για γενικότερα σχόλια πάνω στην έκθεση βλέπε N. Φραγκάκης, *Προτεραιότητες και Στρατηγική για την Αναθεώρηση του Μάαστριχτ*, Αθήνα, ΕΚΕΜΕ, 1995, Σ. Σταθάτος, «Από την Ομάδα Προβληματισμού στη Διακυβερνητική Διάσκεψη», *Αντί*, τχ. 599, 1 Μαρτίου 1996.

38. I. Davidson, «The Absent Agenda», *Financial Times*, 21 Φεβρουαρίου 1996.

39. Μεταξύ άλλων βλέπε J. Dunn (ed.), *Contemporary Crisis of the Nation State?*, Oxford, Blackwell, 1995· J.M. Guehenno, *The End of the Nation-State*, London, University of Minnesota Press, 1995· K. Ohmae, *The End of the Nation State, The Rise of the Regional Economies*, London, Harper Collins, 1995.

40. K. Ohmae, «The Rise of the Region State», *Foreign Affairs*, τόμ. 72, αρ. 2 (Ανοιξη 1993).

41. W. Wessels, «The Modern West European State and the European Union: Democratic Erosion or a New Kind of Polity?» στο S.S. Andersen and K.A. Eliassen (eds), *The European Union: How Democratic Is It?*, London, Sage, 1996.

42. Wessels, *όπ.π.*

43. R. Dahl, *Democracy and Its Crisis*, N. Haven, Yale University Press, 1989.

44. Προσωπικές σημειώσεις του συγγραφέα και L. Barber, «EU Divisions Surface over Reflection Group», *Financial Times*, 6 Δεκεμβρίου 1995.

45. Υπάρχουν πολλά κείμενα που εξηγούν τη θέση της Γαλλίας. Μεταξύ άλλων βλέπε D. Moisi, «A French Balancing Act», *Financial Times*, 22 Μαρτίου 1996, «A Convoy in Distress», *The Economist*, 16 Μαρτίου 1996.

46. Οι απόψεις της Βρετανίας έχουν διατυπωθεί από τον πρωθυπουργό της χώρας J. Major σε λόγο του στο Πανεπιστήμιο του Leiden. Βλέπε «A Future that Works», Leiden, 7 Σεπτεμβρίου 1994. Επίσης J. Major, «Raise Your Eyes, There Is a Land Beyond», *The Economist*, 23 Σεπτεμβρίου 1993. Ακόμη G. Howe, «No Longer Part of the Convoy», *Financial Times*, 11 Μαρτίου 1996.

47. I. Davidson, «The Absent Agenda», *Financial Times*, 21 Φεβρουαρίου 1996.

48. L. Barber, «Flexibility Is Top Conference Issue», *Financial Times*, 14 Μαρτίου 1996. Γενικότερα για την ευέλικτη ολοκλήρωση βλέπε M. Dewatripont et al., *Flexible Integration: Towards a More Effective and*

Democratic Europe, London, CEPR, 1995.

49. Κείμενο επιστολής (φωτοτυπημένο). Δημοσιεύτηκε επίσης στο *Ποντίκι*, 14 Δεκεμβρίου 1995· D. Buchan, «France and Germany Gear up for Next IGC», *Financial Times*, 2 Δεκεμβρίου 1995.

50. «Paris and Bonn Agree EU Foreign Policy Opt-Out Pact», *Financial Times*, 28 Φεβρουαρίου 1996.

51. I. Davidson, «Orthodox Doctrine Reversed», *Financial Times*, 6 Μαρτίου 1996.

52. Η πρώτη διατύπωση των ελληνικών απόψεων με αισθητή απόκλιση υπέρ του ομοσπονδιακού προτύπου έγινε από τον τότε υφυπουργό Εξωτερικών Γ. Κρανιδιώτη. Βλέπε Γ. Κρανιδιώτης, *Εξωτερική Πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Α.Ν. Σάκκουλας/Υπ. Εξωτερικών, 1994.

53. Υπουργείο Εξωτερικών, «Για Μια Ευρώπη των Πολιτών, της Δημοκρατίας και της Ανάπτυξης», Αθήνα, Ιανουάριος 1995.

54. Υπουργείο Τύπου, του «Ανακοίνωση για τα Πορίσματα της Διυπουργικής Επιτροπής που Συγκροτήθηκε με Αντικείμενο την Επεξεργασία των Θέσεων της Ελλάδας ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996», Αθήνα, 31 Μαΐου 1995.

55. Για θεωρητικές επεξεργασίες θέσεων μεταξύ άλλων βλέπε Π.Κ. Ιωακείμης, *Η Αναθεώρηση...*, *όπ.π.*: Π. Καζάκος, *Θεσμικές Μεταρρυθμίσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Ι. Σιδέρης/ΕΛΙΑΜΕΠ, 1996· Κ.Α. Στεφάνου, *Η Θεσμική Μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1996.

56. Νέα Δημοκρατία, «Ελλάδα - Ευρώπη: Στρατηγική εν όψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996», πολυγραφημένα πρακτικά συναντήσεων στους Δελφούς (Ιανουάριος - Ιούνιος 1995).

57. Βλέπε Συνασπισμός, «Προτάσεις για τη Διακυβερνητική Διάσκεψη 1996» (φωτοτυπημένο κείμενο). Για τις θέσεις της ΠΟΛ.ΑΝ. βλέπε «Ευρωπαϊκή Ένωση - Διακυβερνητική» (φωτοτυπημένο κείμενο) και *Έθνος*, 3 Μαρτίου 1995. Για τις θέσεις του ΚΚΕ διάφορες εκδόσεις του Ριζοσπάστη.

58. Βλέπε Βουλή των Ελλήνων, «Ευρωπαϊκή Ένωση - Διακυβερνητική Διάσκεψη 1996», Αθήνα, Ιούλιος 1995.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

Πρόεδρος

Ισπανία: Carlos Westendorp, Υφυπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων

Αυστρία: Manfred Scheich, Μόνιμος Αντιπρόσωπος

Βέλγιο: F. Dehousse, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Δανία: Niels Ersboell, πρώην Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου Υπουργών της ΕΕ

Φινλανδία: Ingvar Melin, πρώην Υπουργός Άμυνας

Γαλλία: Michel Barnier, Υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων

Γερμανία: Werner Hoyer, Υφυπουργός Εξωτερικών Υποθέσεων

Ελλάδα: Στέφανος Σταθάτος, Πρέσβης επί τιμή

Ιρλανδία: Gay Mitchell, Υφυπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων

Ιταλία: Silvio Fagiolo, πρώην Αναπληρωτής Πρέσβης στην Ουάσιγκτον

Λουξεμβούργο: Joseph Weyland, Πρέσβης στο Λονδίνο

Ολλανδία: Michiel Patijn, Υφυπουργός Εξωτερικών

Πορτογαλία: Andre Gonhalves Pereira, πρώην Υπουργός Εξωτερικών, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Σουηδία: Lund Gunnar, Υφυπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων

Ηνωμένο Βασίλειο: David Davis, Υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων

Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Marcelino Oreja, Επίτροπος για τα θεσμικά Θέματα

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: Elisabeth Guigou (Σοσιαλιστική Ομάδα) και Elmar Brok (Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα).